

Grandækning og lys på gravene til allehelgen og jul

Kirkegårdsinspektør, cand. hort. Jørgen Jørgensen
(Radioforedrag 25/10 1959)

I den kommende tid, fra begyndelsen af november og indtil jul, vil alt på vore kirkegårde stå i granpyntningens tegn.

Det er en hektisk og travl tid, navnlig fordi sæsonen er så kort, da granen ikke kan holde sig grøn, hvis pålægningen sker tidligere; desuden spiller vejrforholdene stærkt ind, hvadenten det bliver frost eller sne så skal samtlige granpyntninger være færdige juleaften, så der er mange faktorer, der kan spille drillende ind under en gransæson.

Det er ikke blot på kirkegårdene der er travlhed, også i skovene bliver der præsteret et stort og godt stykke arbejde med at klippe, sortere og bringe materialet frem til transportmidlerne. I alt skæres der i vore skove ca. 4000 tons granrønt, hvoraf hovedparten er rødgran (ca. 2000 tons), resten fortrinsvis bjergfyrr og hvidgran.

Det er i denne forbindelse interessant at se, at allerede romerne satte granen i forbindelse med døden. *Plinius d. Yngre* omtaler granen som et dødens træ, der blev sat ved indgangen til det hus, hvor døden havde holdt sit indtog.

Granpyntningen har taget sin begyndelse som en beskyttelsesforanstaltning for gravstedets planter; man dækkede dem løseligt med store grene; samtidig blev man opmærksom på det dekorative moment, dækningen blev gjort mere regelmæssig, man begyndte at binde roserne ind og gradvis blev pyntningen så udbygget, især gennem de sidste 50 år, til det stude vi står på i dag.

Pyntningens karakter har stadig skiftet fra egn til egn og fra kirkegård til kirkegård, hver har beholdt deres egne traditioner, hvorpå der stadig bygges videre.

Pyntningen er som regel inddelt i 3 grupper: *Alm. grandækning*, *granpyntning* og *ekstrafin granpyntning* eller *specielpyntning*.

Til *alm. grandækning* benyttes kun rødgran, der lægges som et ensartet tæppe over gravens bede, eller de ca. 20 cm lange grangrene føjes, hvis gravstedet er anlagt med stedsegrønne dværgtræer, naturligt ind efter gravens anlæg.

Ved *granpyntning* bliver gravstedets baggrund udført med fyr og hvidgran, hvorfor nogle også kalder denne form for krat eller skovpyntning, og gravens flader dækkes med rødgran.

Til *ekstrafin granpyntning* eller *specielpyntning* har gartnerens fantasi i nogen grad frit råderum, der udføres motiver med kors, klokker, franske liljer m. m. m. lagt af ganske små granspidser mest af blågran eller andre grantyper, desuden bliver der opsat kanter og borter af tax, cypres eller buxbom, hvilket nok kan lyde som en forvirret sammenblanding, men der kan opnås virkelig smukke og seværdige resultater, når det er en gartner med den rette gode smagsans, der udfører pyntningen. Dog kan resultatet også blive misvisende, grænsende til det rene galanteri, når smagen ikke slår til. Samtidig må man på kirkegården stadig være opmærksom på, at specielpyntningen ikke bliver til skade for gravstedets planter, hvis granmotiverne gøres alt for tykke og svulmende, så planterne kvæles.

Disse tre hovedgrupper for pyntning af gravsteder med gran danner grundlaget, men dertil kommer mange muligheder for variationer, som jeg tidligere sagde: traditioner fra kirkegård til kirkegård, og endelig afhænger det samlede resultat

71. November.
Træsnit af
Alfred Jensen.
Pol. Mag. 21/11 1954.

stærkt af den enkelte kirkegårds *gartnere*. Det er som om gartnerne vil sætte en god afslutning på en arbejdsæson; der er ingen tid på året, hvor arbejdet glider nemmere fra hånden end netop i gran-sæsonen uanset vejret; samtidig spiller en stor personlig konkurrence ind gartnerne imellem, hvor det gælder om at udføre de smukkeste granpyntninger.

Grantiden betyder meget andet end synsindtrykket, den betyder bl. a. en stærk beskæftigelse af gartnerne i en ellers stille tid, og den betyder øget arbejde for skove og transportmidler både ved granens pålægning og senere ved fjernelse af den.

Hvor stor en betydning den oprindelige tanke, nemlig beskyttelse af planterne har, er et åbent spørgsmål. Granlaget hindrer frostens skørnende indflydelse på jorden, og den hindrer i nogen grad sygdomsbekæmpelse i vintertiden. Tidligere (for ca. 25 år siden) blev næsten alle roser bundet ind, dette er man siden gået bort fra; de fik ofte sygdom af det; på samme måde tåler stenhøjsplanter ikke en for stærk dækning så tidlig på vinteren, hvorfor de kun bliver dækket med et ganske tyndt lag gran.

Når gravene er pyntet med gran, sætter mange mennesker *levende lys* på gravstedet, hvilket er en forholdsvis ny foreteelse på vore protestantiske kirkegårde, en katolsk skik vi direkte har overført. På allehelgens og alle sjæles dag d. 1. og 2. november samles man til forbøn for de døde på de katolske kirkegårde, også her i landet hvor der findes katolske begravelsespladser. Gravstederne smykkes med levende lys, på mange monumenter findes indbyggede lygter, og der vandres i procession med tændte lys i hænderne rundt til kirkegårdens gravsteder under ledelse af en præst, der lyser velsignelse over gravene.

På vore protestantiske kirkegårde højtideligholdes allehelgens dag altid den første søndag i november, ikke med tændte lys og procession, men oprindelig blot ved besøg på gravstederne og siden 1919 ved en mindeandagt i kirkegårdens kapeller.

Mindelys bliver på vore kirkegårde fortrinsvis brugt juleaften eller på særlige mindedage for det enkelte gravsted. Der er bl. a. altid levende lys for de faldne d. 9. april, og i *Mindelunden i Rypangen* er der lys juleaften i forbindelse med en højtidelighed.

I *Sverige* på Värmdø i Upplands skærgård findes en gammel juleskik. Klokkeren 5 julemorgen sættes tændte lys eller lygter, et eller flere alt efter hvormange der er gravlagt i gravstedet, på gravene, og når kirkegængerne indfinder sig kl. 6, stråler lyshavet dem i møde både indeni og udenfor kirken. Ældre end fra 1820 menes skikken dog ikke at være.

Lysene, der oprindelig blev brugt, var høje slanke lys, som så fortrinlige ud mod den mørke granpyntning, men de havde den skavank at blot det mindste vindpust blæste dem ud. Derfor er man i de senere år gået over til at benytte de såkaldte Sct. Hanslys, der er korte, tætte lys, hvis stearinblanding er specielt beregnet til udendørs brug; de giver en tæt klar flamme, der kan brænde 4—5 timer og kun meget kraftige vindstød kan slukke dem.

Der er dog i de senere år fremkommet lygter (se VK. 19 s. 26—28), navnlig inspireret af svenske kirkegårde, som selvfølgelig beskytter selve flammen, men personlig synes jeg, at det smukke i tanken forfladiges, når sådanne lygter i mere eller især mindre smukke former med dekorationer og inskriptioner anbringes på gravstedet. Mindelys på gravstedet til jul eller særlige mindedage er en så smuk tradition, at den ikke må forsimples; eet mindelys er smukt, men mange lys forhøjer ikke virkningen, tværtimod.

Går man gennem kirkegården juleaftensdag i tusmørket, får man det smukkeste mulige indtryk af kirkegårdens karakter; gravstederne ligger med deres mørke ensartede grandækning, og spredt over kirkegården ser man et lysende, flakkende skær fra de tændte mindelys; over det hele hviler en ro og stille fred, kirkegården er gået i vinterhvile.

Efterskrift:

Men hvor har så katolikerne lysene fra, er det en skik opstået i den katolske kirke eller stammer den fra den hedenske tid?

Mon ikke skikkens oprindelse er hedensk, idet den forestilling, at sjælene viser sig som et lysskær, hvor de døde er gravlagt, har været rådende ikke blot hos germanere, men også hos romere, hellenere og indere.